IKSP Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Možnosti a limity probace v procesu ukončování kriminální kariéry

Jan Tomášek

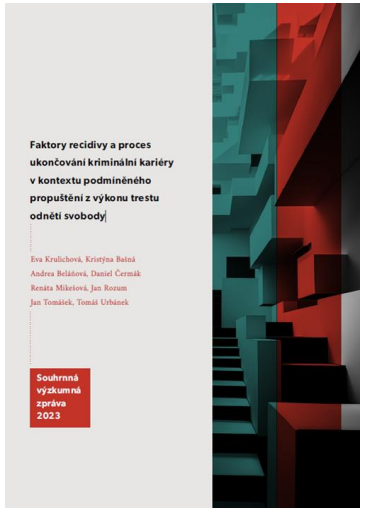
Workshop IKSP, Zotavovna VS ČR Praha, 10. listopadu 2026

Výzkumný projekt: část 1. / část 2.

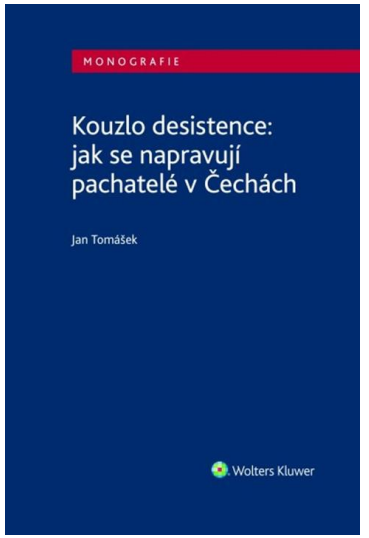
- **2020-2023**: *„Faktory recidivy a proces ukončování kriminální kariéry v kontextu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody“* (TAČR - TL03000019)
- IKSP, Sociologický ústav AV ČR, Psychologický ústav AV ČR
- Aplikační garant MSp ČR - pro potřeby PMS a VS ČR
- **Unikátní projekt** – srovnatelný s významnými zahraničními studiemi
  - Longitudinální a prospektivní přístup
  - Kombinace kvantitativních a kvalitativních metod
  - Rozsáhlý vzorek

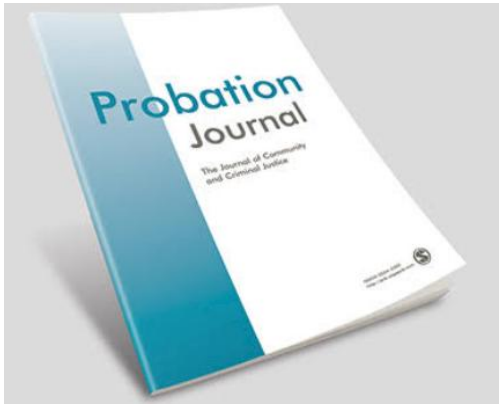
Výsledky 1. části projektu

- Charakter **aplikačního výzkumu** – promítnutí výsledků do směrnic a předpisů nelegislativní povahy (**Hneleg**)
- *Metodický pokyn hodnocení rizik a potřeb* (PMS 2023), *Nařízení generálního ředitele VS ČR 32/2023*
- Výzkumná zpráva / závěrečný workshop (12. října 2023)

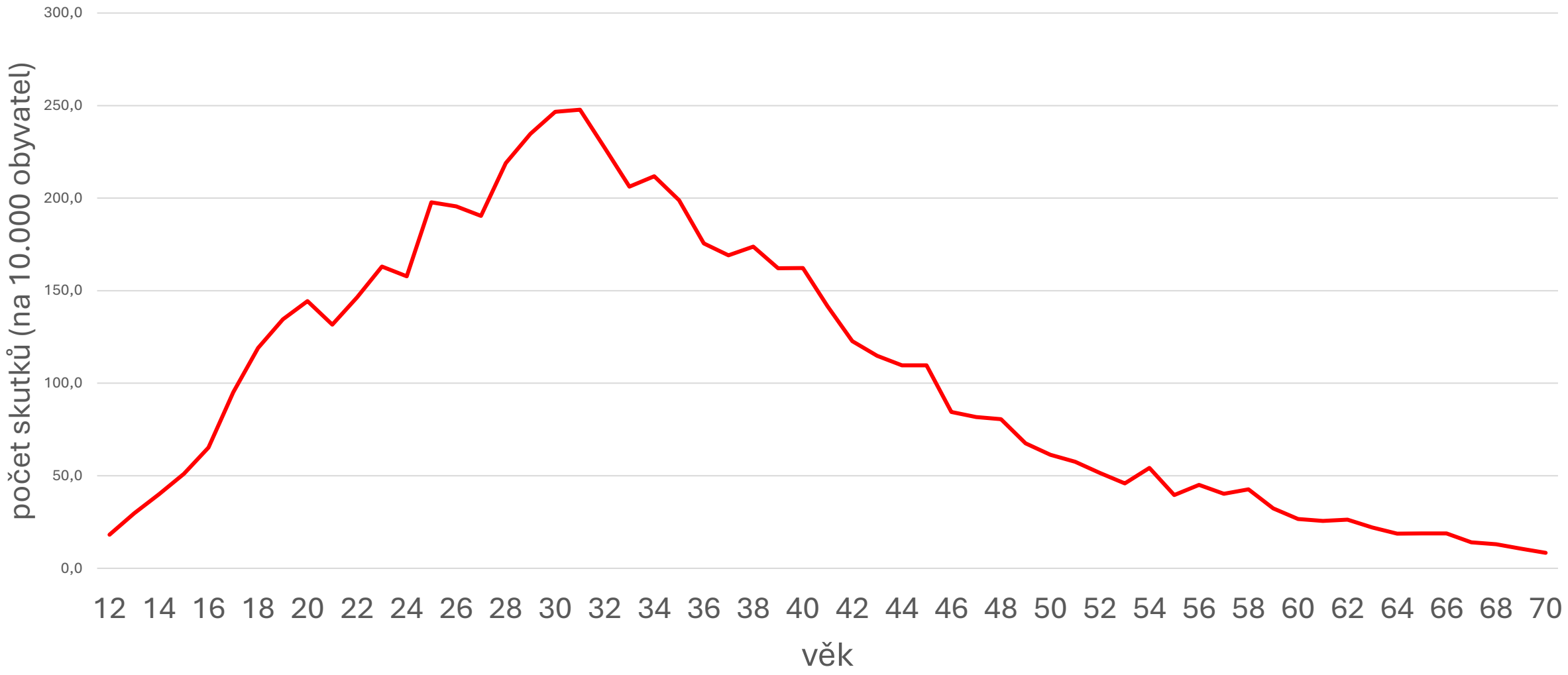
IKSP: navazující (2.) část projektu

- Střednědobý plán IKSP (2024-2028)
- *Možnosti a limity probace v procesu ukončování kriminální kariéry* (STDP2428.1)
- Dostatečný čas na **podrobnou analýzu dat** (některá z nich v původním projektu využita pouze částečně)
- **Měřítko recidivy** – prodloužení sledovaného období z 18 měsíců na 42 měsíců (díky vstřícnosti ředitelství PMS)
- Důraz na **význam probace**
- Výsledky – publikace v edici IKSP (online), workshop, články

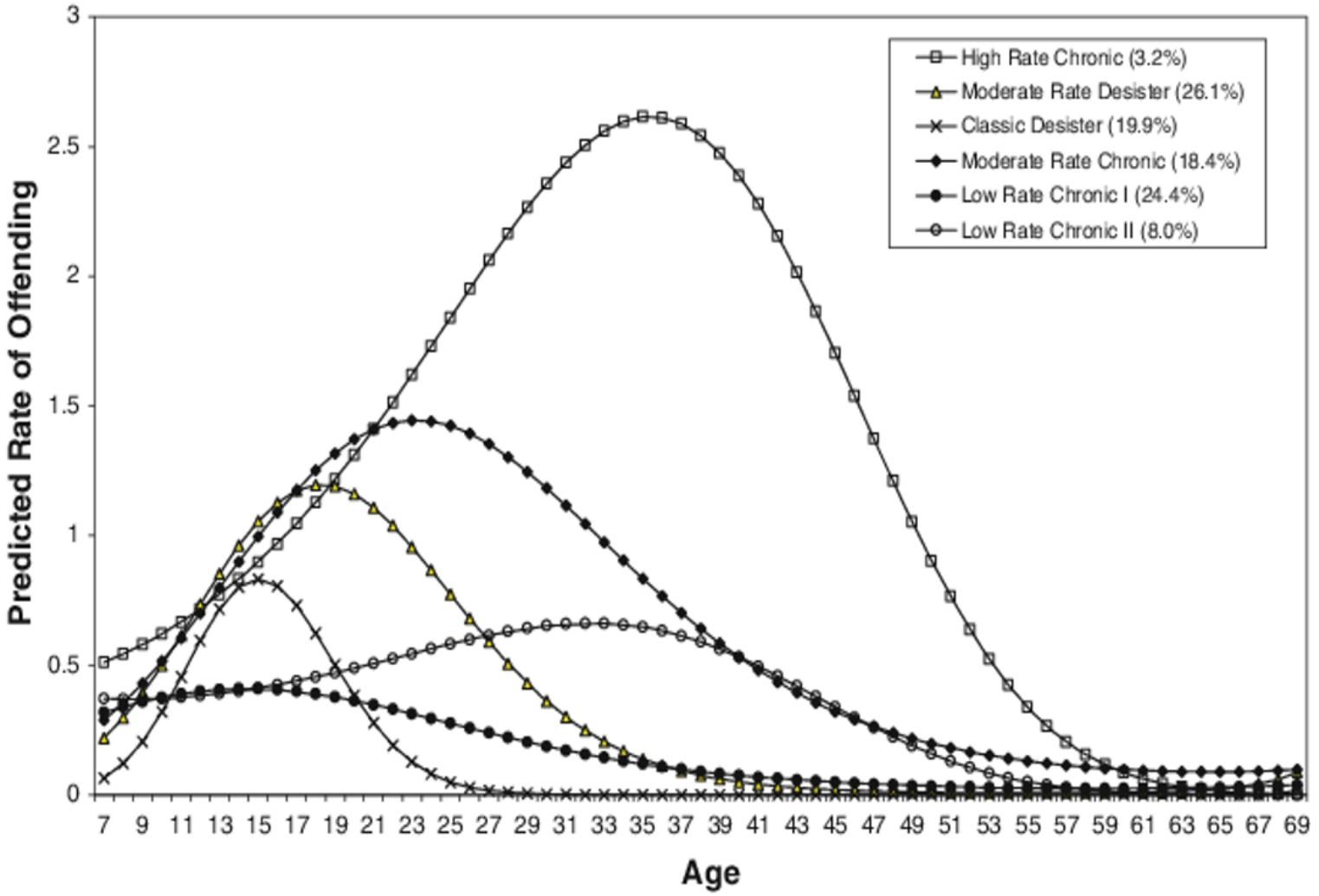
Teoretický rámec

- **Paradigma desistence** – výrazně širší pohled na procesy spojené se změnou chování pachatelů TČ
- Longitudinální výzkumy kriminální kariéry (rozdíl oproti tradičním „průřezovým studiím“)
- Dynamický pohled na příčiny a podmínky kriminality (**věk jako klíčová proměnná**)
- Různé faktory v různých etapách života
- Příčiny desistence jsou specifické – nejde o příčiny kriminality „naruby“
- **„Pozitivní kriminologie“** – lidé se mění (desistence je v kriminální populaci normou)

Věková křivka kriminality (ČR, 2025)

Kriminální trajektorie

Sampson & Laub, 2003

Desistence jako specifický proces

- Nejde o skokovou událost či náhlý životní zlom
- **Dlouhý a komplikovaný proces** (v závislosti na délce a charakteristikách předchozí kriminální kariéry)
- Změny v chování / identitě / vztazích (vzájemně provázané)
- **Liminální (přechodová) fáze** – nepředvídatelnost a nahodilost
- Relapsy - přirozená součást změny chování (recidiva není opak desistence)
- Důvody různé – někdy spíše neschopnost čelit překážkám
- Snižování frekvence, delší přestávky, menší závažnost…
- **Rizomatický**, nikoli lineární charakter celého procesu
- Recidiva jako binární proměnná – **velmi zavádějící měřítko**

Faktory desistence

- Produkt **osobní motivace ke změně a příležitosti tuto změnu uskutečnit**
- Silná podmíněnost věkem a přirozeným zráním (30. narozeniny jako nejlepší „lék na recidivu“
- Subjektivní rovina – aktérský přístup k životu, změna hodnot, nový pohled na sebe sama, odložené odstrašení, „obávané Já“, reinterpretace minulosti
- Strukturální faktory – „body obratu“ (zaměstnání, partnerství, rodičovství, opuštění vrstevníků), defaultní desistence
- **Terciární desistence** – reakce druhých, sebenaplňující předpověď, význam důvěry

Desistence a systém trestní justice

- Ve srovnání s faktory působícími v běžném prostředí mají **intervence justičního systému** spíše zanedbatelný význam
- Tradiční evaluační výzkumy – příslušná intervence je hlavní příčinou změny (experimentální vs. kontrolní skupina)
- Paradigma desistence - nutnost zkoumat efekt trestů a jiných opatření v širších souvislostech běžného života
- Ideální přístup - longitudinální a prospektivní
- Kvalitativní metody – **osobní zkušenosti desisterů**
- „Univerzální lék“ na kriminalitu neexistuje – je ale mnoho opatření, která mohou (za určitých okolností) pomoci…

Probace jako nástroj desistence

- **Historický pohled**: obsah probační činnosti se dramaticky nemění, pohled na její účinnost ano…
- Od bezbřehého optimismu přes „Nothing works“ k RNR
- Tradiční výzkumy – obecné pojetí probace (**„černá skříňka“**), komparace s VTOS či jinými sankcemi
- Výsledky smíšené (ale nikoli pesimistické!)
- Z pohledu teorie desistence zásadní výhoda – **dohled probíhá v komunitě**, nebrání tudíž přirozeným faktorům změny
- Zájem o **konkrétní prvky probační činnosti** (kontrola / pomoc)
- Kvalita vztahu a dovednosti pracovníka – značný vliv na recidivu (**„Who works“ / „What works“; evidence based skills**)
- Realistický pohled, **„zasévání semínek“** (dlouhodobý efekt)

Metodologie projektu TAČR

- Podmíněné propuštění z VTOS s dohledem PÚ
- **Riziková skupina** (vysoká míra recidivy - cca 50 % do 2 let), ale i „dostupnost“ daných jedinců (pravidelný kontakt s PMS), zkušenosti s VTOS i probací
- **Longitudinální pojetí** – kontinuální sledování po delší čas (18 měsíců)
- **Prospektivní pojetí** – postupný vývoj v čase (dynamický pohled na subjektivní i strukturální faktory desistence)
- **Kvantitativní metody** („hrubá data“ z RT) i **kvalitativní** (porozumění vlastní životní situaci)

Výzkumný vzorek

- Předem vytipováno **10 středisek PMS** - kritérium lokality (Čechy / Morava), velikosti (velká / malá), vytížení (velké / standardní)
- Všichni podmíněně propuštění klienti, kteří na tato střediska napadli od 1. 11. 2020 do 30. 10. 2021 (celkem **563 osob**)
- **Kvantitativní část** - 3x dotazník pro PÚ (po 3, 9 a 18 měsících)
- Faktory desistence a recidivy, spolupráce s PÚ - konkrétní formy pomoci i kontroly („černá skříňka probace”)
- 531 / 505 / **416** - zapojeno 48 PÚ + data z RT a VIS
- **Kvalitativní část** - 50 klientů (40 mužů; Ø 40 let, 23-62 let)
- 5 rozhovorů (po cca 4 měsících) - celkem 233 (43 kompletní)
- Zprávy PMS o průběhu dohledu (+ data z dotazníků)

Zapojená střediska PMS

IKSP

Aktuální výsledky – program workshopu

- Teoretický rámec a metodologie výzkumu ✓
- Efektivita probace z pohledu recidivy a revokace (Jan Rozum)
- Spolupráce mezi klienty a probačními úředníky očima přímých aktérů (Jan Tomášek)
- **Přestávka na kávu**
- Partnerství a děti (Viktorie Paloušová)
- Bydlení (Lucie Háková)
- Zaměstnání (Michal Špejra)
- Alkohol a OPL (Jan Tomášek)
- Recidiva a faktory desistence – statistická analýza (Viktorie Paloušová)
- Závěry a diskuse
- **Oběd (13:30)**